

Sisäministeriö
PL 26
00023 VALTIONEUVOSTO

LAUSUNTO

14.8.2025

Viite: VN/27065/2023

EOAK/4126/2025 LAUSUNTOPYYNTÖ LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAEIKSI POLIISILAIN, HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ POLIISITOIMESSA ANNETUN LAIN, HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ RAJAVARTIOLAITOKSESSA ANNETUN LAIN, RAJAVARTIOLAITOKSEN HALLINNOSTA ANNETUN LAIN, RIKOSTORJUNNASTA TULLISSA ANNETUN LAIN, HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ TULLISSA ANNETUN LAIN SEKÄ HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ MAAHANMUUTTOHALLINNOSSA ANNETUN LAIN MUUTTAMISESTA

Sisäministeriö on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamieheltä lausuntoa luonnoksesta yllä mainittujen lakien muuttamisesta.

Hallituksen esitysluonnos liittyy pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan, jonka mukaan hallitus poistaa tietojenvaihdon esteitä rikostorjunnassa ja lisää poliisin mahdollisuuksia luovuttaa eri viranomaisille salassa pidettäviä tietoja muun muassa rikosten estämiseksi ja turvallisuuden takaamiseksi.

Luonnoksessa ehdotetaan poliisilaissa ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa säädettyjä tiedonsaanti- ja tietojen luovutussäännöksiä muutettavaksi siten, että ne mahdollistaisivat nykyistä paremmin poliisin tietojenvaihdon muiden viranomaisten kanssa muun muassa rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Laeissa säädettäisiin poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja salassapitosääntelyn estämättä sekä pyynnöstä että oma-aloitteisesti; poliisin oikeudesta luovuttaa tietoja tilanteissa, joissa se olisi tarpeen poliisille tai muulle viranomaiselle tai julkista tehtävää hoitavalle kuuluvan tehtävän tai tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi; oikeudesta luovuttaa

tietoja viranomaisten ja julkista tehtävää hoitavan yhteisön lisäksi myös yksityisille tahoille laissa säädetyin edellytyksin ja tietojen luovuttamisesta kriittiseen infra-struktuuriin liittyville kriittisille toimijoille.

Laeissa säädettäisiin lisäksi poliisin oikeudesta saada tietoja yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi sekä pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi sekä poliisin mahdollisuudesta saada tietyin edellytyksin henkilön läsnäolotieto yksittäisessä tapauksessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalta.

Rajavartiolaitoksen ja Tullin tiedonsaantioikeuksia ja tietojen luovuttamista koskevaan sääntelyyn tehtäisiin vastaavat muutokset siltä osin kuin muutokset liittyvät Rajavartiolaitoksen ja Tullin lakisääteisiin tehtäviin.

Maahanmuuttovirastolle lisättäisiin oikeus saada tieto eräistä etsintäkuulutuksista sekä oikeus luovuttaa poliisille oma-aloitteisesti etsintäkuulutetun läsnäolotieto.

Lainsäädäntö yhteensovitettaisiin yleislainsäädännön kanssa muun muassa luopumalla teknisten käyttöyhteyksien sääntelystä.

Lausun seuraavassa ehdotuksista valituin osin.

Totean, että minulla on lausuntopyynnön ajankohta huomioiden ollut vain rajallinen mahdollisuus perehtyä ehdotuksiin. Pidän huonona sitä, että keskellä perinteistä kesälomakautta ministeriöt lähettävät laillisuusvalvojille ja viranomaisille lausuttavaksi luonnoksia hallituksen esityksiksi ym. ehdotusluonnoksia. Tämän vuoksi muun muassa tämän ennakoimattoman ja perusoikeuksien kannalta merkittävän lausuntoasian valmistelu kansliassani on ollut hankalaa.

1 Tietojen saanti yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä

Voimassa olevan tietojen saantia yksityiseltä yhteisöltä tai henkilöltä koskevan **poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin** 1. virkkeen mukaan poliisilla on päälystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada **rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja** yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä.

Nyt ehdotetun mukaan näitä ”tarvittavia” tietoja olisi oikeus saada ensinnäkin **rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi**.

Perustelujen mukaan rikoksen **estäminen** muutettaisiin rikosten **ennalta estämiseksi** vastaamaan poliisilain 1 luvun 1 §:n (Poliisin tehtävät) sanamuotoa.

Rikoksen estämisellä tarkoitetaan poliisilain 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa. Kysymys on siten tietyn henkilön toimista, joiden perusteella voidaan arvioida hänen laissa säädetyllä todennäköisyydellä syyllistyvän jonkun laissa säädetyn rikostunnusmerkistön mukaiseen toimintaan tai jo aloittaneen tällaisen tekemisen. Tällaisessa tilanteessa on epäillyn tekijän lisäksi tiedossa kenties mahdollinen asianomistajakin.

Nyt ehdotetaan oikeutta tiedonsaantiin edellä kuvatun rikoksen estämisen lisäksi (perustelujen mukaan rikoksen ennalta estäminen kattaisi myös rikoksen estämisen, s. 53) rikosten ennalta estämiseksi. Luonnoksen perustelujen mukaan rikosten ennalta estämisellä tavoitellaan ensisijaisesti preventiivisyyttä, jossa potentiaalsiin rikoksentekijöihin vaikutetaan jo ennen kuin rikosta on tapahtunut (s. 13).

Rikosten ennalta estämisestä ei ole olemassa legaalimääritelmää, mutta esimerkiksi Matti Tolvanen on raportissaan Poliisin rikostiedustelulainsäädännön kehittämistarpeet (Sisäministeriön julkaisuja 2023:19, s. 13) todennut näin:

”Rikostiedustelun voidaan laajimmillaan ymmärtää olevan toimivaltaisten esitutkinta- sekä tiedusteluviranomaisten suorittamaa, johdettua ja suunnitelmallista, rikollisuuteen liittyvää tiedonhankintaa, jonka tavoitteena on viranomaisen hallussa olevan hankitun ja saadun tiedon, analyysin ja prosessoinnin sekä toiminnan ja tiedon suojaamisen kautta, tuottaa merkityksellistä tiedustelutietoa yksittäisistä rikoksista tai rikollisuudesta laajemmin, kuten rikosilmiöistä, tilannekuvan ja tietojohdoisen päätöksenteon tai rikostutkinnan tueksi, toiminnan suuntaamiseksi, ohjaamiseksi sekä koulutuksen kehittämiseksi. Tämä laaja määritelmä pitää siten sisällään myös rikosten ennalta estämisen, paljastamisen ja selvittämisen.”

Nyt ehdotetun mukaisesti poliisilla olisi siten ilmeisesti – mikäli em. määritelmä hyväksytään – oikeus saada tarvitsemiaan tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutuslainsäädännön estämättä voimassa olevaa lakia huomattavasti väljemmin edellytyksin. Kun voimassa olevan lain mukaan tietoja on oikeus saada ”rikoksen estämiseksi”, on kysymys edellä kerrotuin tavoin tiettyyn henkilöön ja tiettyyn rikostapahtumaan yhdistettävissä olevista tiedoista. Ehdotuksen mukaan puolestaan näyttäisi olevan mahdollista hankkia mainitut salassapitovelvoitteet ohittaen tietoa esimerkiksi ”rikosilmiöistä, tilannekuvan ja tietojohdoisen päätöksenteon tai rikostutkinnan tueksi, toiminnan suuntaamiseksi, ohjaamiseksi sekä koulutuksen kehittämiseksi”.

Ehdotettu sääntely tietojen saannista on sidottu "tarpeellisuuteen". Tiedonsaantioikeuden kohteena olevat tiedot eritellään sillä perusteella, millaisen yksityisoikeudellisen salassapidon piiriin ne kuuluvat: yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuus. Saatavat tiedot voivat olla henkilötietoja tai muita tietoja.

Luonnoksen perusoikeusjaksossa (11.2.2) selostetaan sitä, miten perustuslakivaliokunta on arvioinut viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen (PeVL 5/2025 vp, PeVL 15/2018 vp).

Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus tietojen "välttämättömyydestä" niiden käyttötarkoituksen kannalta (PeVL 17/2016 vp). Valiokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan sääntelyn täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan perustuslakivaliokunnan käytännön mukaiseksi (PeVL 15/2018 vp).

Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (PeVL 14/2018 vp, PeVL 38/2016 vp). Valiokunnan mukaan samanlaisia lähtökohtia voidaan soveltaa myös tietojen saamiseen ja luovuttamiseen yksityiseltä esimerkiksi pankkisalaisuuden estämättä (PeVL 48/2018 vp).

Valiokunnan mukaan erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan (PeVL 15/2018 vp).

Luonnoksen perusteluissa todetaan vastauksena edellä kerrottuihin perustuslakivaliokunnan vaatimuksiin, että poliisilain uudistamisen yhteydessä perustuslakivaliokunta ei ole kiinnittänyt huomiota poliisilain tietojen saantia koskevaan sääntelyyn (PeVL 67/2010 vp). Lisäksi huomionarvioista perustelujen mukaan on se, että syyttäjälaitoksesta

annetun lain (32/2019) 22 §:ssä säädetään syyttäjän tiedonsaannista, joka on sidottu tarpeellisuuskriteeriin. Perustuslakivaliokunta ei ole kiinnittänyt huomiota syyttäjän tiedonsaantioikeuden muotoiluun syyttäjälaitoksesta annetun lain säätämisen yhteydessä (PeVL 25/2018 vp). Rikosprosessin kannalta kestäväntöytä olisi perustelujen mukaan, jos poliisi saisi tietoja syyttäjää tiukemmin edellytyksin. (s. 93)

Tältä osin totean, että voimassa oleva poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentti koskee rikoksen estämisen kohdalla edellä todetun mukaisesti yksilöityä epäilyä vielä estettävissä olevasta rikoksesta. Syyttäjälaitoksesta annetun lain 22 § koskee syyttäjän tiedonsaantioikeutta "virkatehtävien suorittamista varten". Syyttäjän virkatehtävät liittyvät ainakin pääosin hänen käsiteltävänään olevaan yksittäiseen rikosasiaan.

En pidä hyväksyttävänä perustella nyt ehdotettua lakia vertaamalla sitä voimassa olevien poliisilain 4 luvun 3 §:n ja syyttäjälaitoslain 22 §:n tietojensaantia koskevaan tarpeellisuusvaatimukseen. Näissä on kysymys yksilöitävissä olevasta rikoksesta, jolloin sääntelykin mahdollisesti täyttää täsmällisyyden vaatimuksen. Nyt ehdotetun sääntelyn mukaan kysymys on edellä kerrotuin tavoin ilmeisesti ainakin osin ilmiöiden selvittämiseen liittyvästä tiedonhankinnasta; tietojen hankinnasta "rikosten ennalta estämiseksi", mikä mielestäni ei täytä täsmällisyysvaatimusta. Tällaiset perustelut eivät ole asianmukaisia ehdotusten perustuslainmukaisuuden arvioimiseksi, kun otetaan vielä huomioon, että luonnoksessa ehdotetaan poikettavaksi perustuslakivaliokunnan edellä selostetusta vakiintuneesta lausuntokäytännöstä salassapidettävien ja arkaluonteisten tietojen osalta perusoikeusrajoitusta laajentavasti. Myös perustuslakivaliokunta on korostanut, että lähinnä voimassaolevassa lainsäädännössä omaksuttuihin sääntelytapoihin kiinnittyvät perusteet poikkeamiselle valiokunnan vakiintuneesta tulkintakäytännöstä eivät ole valtiosääntöoikeudellisen arvioinnin kannalta vakuuttavia (PeVL 5/2025 vp, kohta 11).

Hallituksen esityksessä HE 15/2016 tupakkalaiksi ehdotetun 88 §:n mukaan Valvira tai kunta olisi saanut salassapitosäännösten estämättä luovuttaa toiselle valvontaviranomaiselle tämän lain noudattamista valvottaessa tai valvontaan liittyvää tehtävää suoritettaessa saatuja tietoja liike- tai ammattisalaisuudesta, jos tiedot ovat tarpeen kyseiselle viranomaiselle säädetyn valvontatehtävän hoitamiseksi.

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta (PeVL 17/2016 vp) totesi kiinnittäneensä huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojenluovuttamismahdollisuus ovat valiokunnan mukaan voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisällöt ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 10/2014 vp, s. 6/II ja siinä viitatu lausunnot).

Valiokunta totesi edelleen, että mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi (PeVL 12/2014 vp, s. 2/II—3/I ja PeVL 62/2010 vp, s. 3/II—4/I ja niissä viitatu lausunnot).

Edellä olevilla perusteilla perustuslakivaliokunta edellytti ehdotettua tupakkalain 88 §:ää muutettavaksi siten, että tietojensaantioikeus joko kytketään välttämättömyysvaatimukseen tai tietosisällöt täsmennetään.

Tupakkalain 88 §:ään lisättiin vaatimus välttämättömyydestä kyseiselle viranomaiselle säädetyn valvontatehtävän hoitamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on myös viimeaikaisessa lausuntokäytännössään (PeVL 5/2025 vp) painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia sekä painottanut tiedonluovutussäännösten sitomista valiokunnan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaisesti välttämättömyyteen tai tarpeellisuuteen tulkintakäytännössä edellytetyin tavoin.

Käsitykseni mukaan kaikesta edellä todetusta seuraa, että poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin 1. virke ei ole ehdotetussa muodossaan hyväksyttävä. Vaikka säännökseen otettaisiin välttämättömyysvaatimus, jää rikoksen ”ennalta estämisen” merkityssisältö liian epätasmalliseksi tietojen saamisen perusteeksi.

Ehdotuksen mukaan tietoja olisi edellä kritisoimani ennalta estämisen lisäksi oikeus saada ”rikosten” paljastamiseksi ja selvittämiseksi. Voimassa olevan lain mukaan tietoja on mahdollista saada rikoksen estämisen lisäksi rikoksen selvittämiseksi.

Käsitykseni mukaan ehdotukseen sisältyvä lisäys ”paljastamiseksi” ei sisällä sitä ongelmaa, jota olen edellä ”ennalta estämisessä” käsitellyt, koska rikoksen paljastamisessa on poliisilain 5 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan kysymys toimenpiteistä, joiden tavoitteena on selvittää, onko esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty. Kysymys on silloin – samoin kuin rikoksen estämisessä – jo yksilöitävissä olevasta tapahtumasta, joka kytkeytyy tietyn henkilön toimintaan.

Toisaalta rikoksen paljastamiseen eli ennen esitutkinnan aloittamisen edellytyksiä käytettäviin toimivaltuuksiin tulee oikeusturvasyistä suhtautua pidättyvästi, mikä voimassa olevassa lainsäädännössä onkin monissa

yhteyksissä otettu huomioon (kuten voimassa olevassa poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentissa ja esim. salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöedellytyksissä). Pidän ehdotusta tältäkin osin hyvin ongelmallisena.

Kummeksun ehdotetussa säännöksessä käytettyä ilmaisua ”rikosten”. Sinänsä ilmaisu on ymmärrettävä ehdotetun ”ennalta estämisen” määreenä, kun ehdotuksen tarkoituksena on ilmeisesti muun ohessa sallia poliisin tiedonsaanti jostain ”epämääräisestä” ilmiöstä. Sen sijaan rikoksen paljastaminen ja selvittäminen liittyy aina johonkin yksilöityyn, tietyllä todennäköisyydellä joko tulevaan tai jo toteutuneeseen tapahtumainkulkuihin. Monikon ”rikosten” käyttäminen sääntelyssä tässä yhteydessä ei mielestäni ole täsmällisyysvaatimuksen mukaista, kun kussakin yksittäistapauksessa on kysymys jonkun yksilöidyn rikostapahtuman tutkimisesta. Perustellumpaa olisi käyttää ilmaisua ”rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi”.

Kiinnitän lisäksi huomiota siihen, että luonnoksessa ehdotetuissa vastaavissa muutoksissa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 §:ään ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 14 §:ään on eroja. Rajavartiolaitokselle ehdotetaan vastaava oikeutta ”Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi” ja Tullille ”tullirikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi”.

Rajavartiolaitoksen kohdalla on käytetty monikkoa ”rikosten ennalta estämiseksi...” ja Tullin kohdalla ”tullirikoksen estämiseksi...”.

Käsitykseni mukaan johdonmukaisuus ja tulkintaepäselvyyksien välttäminen edellyttäisivät sääntelyn yhdenmukaisuutta, varsinkin kun tarkoitus on ilmeisesti sääntelyjen vastaaminen toisiaan (s. 69 ja 76).

Poliisilain 4 luvun 3 §:n 1 momentin 1. virkkeeseen ehdotetaan edellä kerrotun lisäksi lisäystä, jonka mukaan poliisilla olisi oikeus saada tarvittavia tietoja **henkeä tai terveyttä välittömästi uhkaavan vaaran torjumiseksi taikka pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi**.

Perustelujen mukaan akuuteissa vaaratilanteissa poliisin tavoitteena on selvittää vaaraa aiheuttavan tai vaarassa olevan henkilön tai henkilöiden henkilöllisyys ja paikantaa kyseinen henkilö tai henkilöt. Tietojen saanti akuuteissa vaaratilanteissa mahdollistaisi esimerkiksi vaaran kohteena olevan varoittamisen tai muun reagoimisen tilanteissa, joissa henkilön arvioidaan olevan välittömässä hengen ja terveyden vaarassa. (s. 54)

Tältä osin totean poliisilain sisältävän ilmeisesti jossain määrin tulkinvaraista ja epä johdonmukaista sääntelyä. Poliisilain 5 luvun 8 §:n 3 momentin mukaan poliisilla on oikeus televalvontaan, jos sen välitön toteuttaminen on välttämätöntä henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi. Lainkohtaa koskevan hallituksen esityksen mukaan poliisi voisi toteuttaa henkilön kiirepaikantamisen joko omien tietojärjestelmiensä

avulla tai pyytämällä virka-apua hätäkeskuslaitokselta. Toimenpiteen luonne eroasi hallituksen esityksen mukaan hätäpaikannuksesta siten, että kiirepaikannuksen tarkoituksena olisi paikantaa henkilö, jotta voitaisiin estää tämän toiminta, kun hänen on perusteltua syytä olettaa syyllistyvän toisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaan rikokseen. Kiirepaikantamisella voitaisiin myös kohdentaa poliisin resursseja tietyille alueelle henkilön kiinniottamiseksi. (HE 224/2010 vp, s. 98)

Tiedossani tosin on, että kiirepaikannusta on sovellettu myös vaarassa olevan henkilön tavoittamiseen, mutta hallituksen esityksen lausumien perusteella on mahdollista, että lainsäätäjän tarkoitus on toinen (Olen ottanut asian selvitettäväkseni omana aloitteenani, EOAK/5360/2024). Nyt taas luonnoksessa ehdotetaan, että vastaava sääntely tarkoittaisi sekä vaarassa olevan että vaaraa aiheuttavan henkilön paikantamista. Epäjohdonmukaisuus lainvalmisteluaineistoissa johtaa käsitykseni mukaan tulkintaongelmiin. Mielestäni lainsäädännössä ja erityisesti saman lain puitteissa käytettävien termien ja ilmaisujen on syytä vastata toisiaan.

Ehdotetut henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetun lain 20 § ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 14 § vastaavat pääosin poliisilain 4 luvun 3 §:ään ehdotettuja muutoksia. Viittaan tältä osin poliisilain 4 luvun 3 §:stä lausumaani.

2 Uhkasakko tiedonsaannin tehosteeksi

Poliisilain 4 lukuun ehdotetaan uutta **4 §**:ää, jonka mukaan poliisi voi velvoittaa antamaan 3 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettut tiedot kohtuullisessa määrääjassa, jos tiedot ovat tarpeen rikosten ennalta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi. Poliisi voi asettaa velvoitteen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon.

Vastaava sääntely on jo voimassa olevassa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa.

3 Tietojen saanti sosiaali- ja terveydenhuollosta

Poliisilain 4 lukuun ehdotetaan uutta **5 §**:ää.

Ehdotetun mukaan:

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, poliisilla on päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyinä

aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön:

- 1) sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta, tai rikoslain 17 luvun 6 §:ssä, 20 luvun 6, 8 tai 18 §:ssä, 21 luvun 7, 10 tai 15 §:ssä, 23 luvun 1 tai 3 §:ssä, 28 luvun 1, 3 tai 4 §:ssä, 35 luvun 1 §:ssä tai 41 luvun 5 tai 6 §:ssä tarkoitetun rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi;
- 2) yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta estämiseksi, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran;
- 3) kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi;
- 4) henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten;
- 5) kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi.

Ehdotusta perustellaan ensinnäkin sillä, että useimmiten kielteisissä päätöksissä poliisin tekemiä tietopyyntöjä koskien kyse on ollut tiedonsaannista sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta. Rikostutkinnan kannalta käytännössä ongelmalliseksi on osoittautunut tilanne, jossa poliisi pyytää tietoja sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetty ankarin rangaistus on alle kuusi vuotta vankeutta. Jos esimerkiksi henkilö pahoinpitelee toisen henkilön sairaalan tiloissa ja kyse on perusmuotoisesta pahoinpitelystä, josta säädetty ankarin rangaistus on kaksi vuotta vankeutta, sairaalasta ei anneta tietoa tekijän henkilöllisyydestä. Rikoksen selvittäminen saattaa siis käytännössä jäädä kiinni siitä, tuntee tai tunnistaako uhri tekijän vai ei.

Edelleen todetaan, että käytännössä epäselvyyttä tiedonsaantiin on liittynyt myös poliisin pyytäessä tietoja sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valviralta tilanteissa, joissa terveydenhuollon ammattihenkilö on ollut epäiltynä työssä tehdystä rikoksesta ja samaa asiaa on käsitelty Valvirassa kanteluasiana. Tällöin poliisilla on yleensä tutkittavana virkavelvollisuuden rikkominen ja kuoleman- tai vammantuottamus.

Tietoja sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisilta voidaan perustelujen mukaan tarvita myös poliisitutkinnassa. Poliisilain 6 luvun 1 §:n mukaisesta poliisitutkinnasta on kyse esimerkiksi kadonneen henkilön etsinnässä. Kun poliisi käynnistää etsinnät kadonneen henkilön löytämiseksi, on tarpeen selvittää, onko kadonneeksi ilmoitettu henkilö mahdollisesti esimerkiksi sairaalassa tai muualla sosiaali- tai terveydenhuollon hoidossa, jotta laajemmilta etsinnöiltä voitaisiin välttyä, jos henkilön todetaan olevan turvassa. Näissä tilanteissa poliisille on kuitenkin käytännössä osoittautunut

toisinaan haasteelliseksi saada tietoa terveydenhuollosta, koska laintulkinnat eri yksiköiden välillä vaihtelevat. (s. 21).

Perusteluissa on selostettu korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytäntöä poliisin sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille tekemistä tietopyynnöistä.

Vakiintuneesti tieto sairaalassa olleen henkilön henkilöllisyydestä on katsottu 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitetuksi henkilön terveydentilaa koskevaksi arkaluonteiseksi tiedoksi, jota sanotun lainkohdan mukainen todistamiskielto koskee (esim. KHO:2018:93).

Sen sijaan uusimmassa oikeuskäytännössä on katsottu, että todistamiskielloa ei ole tarkoitettu sovellettavaksi niin laajasti, että tieto mistä tahansa hoitosuhteesta olisi oikeudenkäymiskaaressa tarkoitettu terveydentilaa koskeva arkaluonteinen tieto. Terveydentilaa koskevana tietona hoitosuhdeettakin koskevan tiedon arkaluonteisuus on arvioitava tapauskohtaisesti (KHO 2025:11).

Tuossa tapauksessa kysymys oli psykiatrisesta hoitosuhteesta, jota korkein hallinto-oikeus totesi pidettävän korostuneesti henkilökohtaisena asiana ja mielenterveyden häiriöihin liittyvän yhteiskunnassa erityistä herkkyyttä. Sen vuoksi tietoa hoitosuhteesta psykiatriseen hoitolaitokseen oli pidettävä sellaisena oikeudenkäymiskaaressa tarkoitettuna terveydentilaa koskevana arkaluonteisena tietona, joka kuului todistamiskiellon piiriin eikä poliisilla ollut oikeutta saada pyytämäänsä tietoa.

Minulla ei ole tietoa tämän varsin tuoreen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun jälkeisestä oikeuskäytännöstä eikä siten siitä, millaisissa tilanteissa tietoa henkilön terveydenhuollon yksikössä oleskelusta olisi annettu poliisille oikeudenkäymiskaaren todistamiskiellosta huolimatta. Sen sijaan esimerkiksi perusteluissa selostetussa korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa KHO 2024:80 tieto poliisille annettiin kysymyksen ollessa kadonneen henkilön etsimisestä. Korkein hallinto-oikeus totesi, että asiassa ei ollut kysymys riita- tai rikosasiasta, vaan poliisin muusta lakisääteisestä tehtävästä kadonneen henkilön löytämiseksi. Oikeudenkäymiskaaren mukaisen todistamiskiellon ei siten voitu tulkita rajoittavan poliisin tiedonsaantioikeutta tällaisessa tapauksessa.

Hallituksen esityksen pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan, että pykälän nojalla poliisi voisi pyytää palvelunantajalta tiedon siitä, onko tietty henkilö ollut määriteltynä aikana tietyissä palvelunantajan toimitiloissa. Tietoa voisi pyytää myös toimitiloissa olleen tai olevan henkilön henkilöllisyydestä tilanteissa, joissa poliisilla on jo tiedossaan henkilön läsnäolo, mutta henkilön henkilöllisyydestä on epäselvyyttä. Henkilön nimen lisäksi poliisi voisi saada henkilön henkilöllisyyden varmistamiseksi tarvittavan lisätiedon, esimerkiksi syntymäajan, asuinkunnan nimen tai henkilötunnuksen, jos tällainen tieto olisi palvelunantajan tiedossa. Poliisin tietopyynnön tulisi kohdistua tiettyyn ajankohtaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että ajankohta tulisi rajata kohtuullisella tavalla, esimerkiksi tiettyyn päivään tai muuhun lyhyeen ajanjaksoon. Ajankohdan tulisi olla yksittäinen, eikä

pyyntö voisi koskea esimerkiksi henkilön käyntihistoriaa sosiaali- tai terveydenhuollossa, koska tällainen tieto paljastaisi tarpeettoman laajasti henkilön yksityiselämään kuuluvia arkaluonteisia tietoja.

Ehdotuksessa ei ole tehty sitä rajausta, joka ilmenee korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisusta KHO 2025:11. Siten tieto esimerkiksi arkaluonteisesta psykiatrisesta hoitosuhteesta olisi annettava poliisille. Perustelujen mukaan tällaisissa tapauksissa poliisilla on usein valmiiksi tieto henkilön läsnäolosta tietyssä paikassa, jos esimerkiksi toinen potilas on tehnyt rikosilmoituksen häneen itseensä kohdistuneesta rikoksesta. Tässä tapauksessa rikoksen selvittämiseksi poliisi tarvitsee tiedon tekijäksi epäillyn henkilöllisyydestä.

Totean, että lausunnossaan hallituksen esityksestä EU:n yleistä tietosuojasetusta täydentäväksi lainsäädännöksi perustuslakivaliokunta (PeVL 14/2018 vp) kiinnitti erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (ks. esim. PeVL 3/2017 vp, s. 5). Arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on sanotun johdosta, tietosuojasetuksen mahdollistamissa puitteissa, edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta. Yleistä tietosuojasetusta yksityiskohtaisemman lakitasoisen sääntelyn tarve tulee kuitenkin perustella myös tietosuojasetuksen puitteissa tapauskohtaisesti. Sääntelyn tarpeen osalta on syytä kiinnittää huomiota myös asetuksessa omaksuttuun riskiperusteiseen lähestymistapaan. Valiokunta painottaa, että myös arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn kohdalla on syytä pyrkiä selkeään ja ymmärrettävään lainsäädäntöön (s. 5–6). Valiokunta korosti, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (s. 7). Valiokunta painotti, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja tulee suhteuttaa toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten esimerkiksi yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin, jotka voivat ääritapauksessa palautua henkilökohtaisen turvallisuuden perusoikeuteen (s. 8).

Totean, että sääntelyssä on käsitykseni mukaan otettava huomioon edellä lausuttu niin, että suhteellisuuden arviointi yksittäistapauksissa ei jää lakia soveltavan poliisimiehen (vastaavasti Rajavartiolaitoksen ja Tullin kohdalla) harkinnan varaan häntä velvoittavan laissa säädetyn suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Tiedonsaanti rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi

Ehdotetun pykälän 1 kohdassa on lueteltu ne rikokset, joiden paljastamiseksi ja selvittämiseksi poliisilla on oikeus saada pykälässä tarkoitettu välttämätön tieto. Seuraavassa olen luetteloinut ehdotuksessa tarkoitettut rikokset ja kunkin rikoksen rangaistusseuraamuksen:

- rikos, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta

- rikoslain 17 luvun 6 § (järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 20 luvun 6 § (seksuaalinen ahdistelu), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 20 luvun 8 § (seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 20 luvun 18 § (lapsen houkutteleva seksuaalisiin tarkoituksiin), sakko – 1 v vankeutta
- rikoslain 21 luvun 7 § (lievä pahoinpitely), sakko
- rikoslain 21 luvun 10 § (vammantuottamus), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 21 luvun 15 § (pelastustoimen laiminlyönti), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 23 luvun 1 § (liikenneturvallisuuden vaarantaminen), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 23 luvun 3 § (rattijuopumus), sakko – 6 kk vankeutta
- rikoslain 28 luvun 1 § (varkaus), sakko – 1 v 6 kk vankeutta
- rikoslain 28 luvun 3 § (näpistys), sakko
- rikoslain 28 luvun 4 § (kavallus), sakko – 1 v 6 kk vankeutta
- rikoslain 35 luvun 1 § (vahingonteko), sakko – 1 v vankeutta
- rikoslain 41 luvun 5 § (vaaralliseen esineen hallussapito), sakko – 1 v vankeutta
- rikoslain 41 luvun 6 § (toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito), sakko – 6 kk vankeutta

Edellä todetusta selviää, että kysymys on osittain varsin vähäisistä rikoksista – näpistyksen osalta jopa rikoslaissa rangaistavaksi säädettyistä vähäisimmistä rikoksesta.

Ottaen huomioon, että sosiaali- ja terveydenhuollossa korostuu luottamuksellisuuden periaate, pykälässä olisi perustelujen (s. 59) mukaan tarkkaan määritelty ne käyttötarkoitukset, joihin tietoja voisi saada. Tietojen saanti olisi sidottu myös välttämättömyyteen käyttötarkoituksen kannalta. Välttämättömyys asettaa korkean kynnyksen tietojen luovuttamiselle. Välttämättömyys tietojen käyttötarkoitusten kannalta edellyttää, että tavoitteen toteuttamiseksi, kuten rikoksen paljastamiseksi tai selvittämiseksi, ei ole mahdollisuutta käyttää vähemmän perusoikeuksiin puuttuvaa keinoa.

Ehdotuksen perusoikeusjaksossa (s. 89–90) todetaan Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan 7 artiklan mukaan jokaisella olevan oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan. Perusoikeuskirjan 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan. Artiklan 2 kohdan mukaan tällaisten tietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdan mukaan perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämisestä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla sekä kyseisten

oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen.

Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia. Perustuslakivaliokunta on pitänyt merkityksellisenä, että EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Perustuslakivaliokunta on painottanut, että EU:n henkilötietojen käsittelyä koskevaa lainsäädäntöä sovellettaessa on otettava huomioon mainitut perusoikeuskirjan artikkelit kiinnittäen huomiota siihen, että EU:n tuomioistuimen antamat tuomiot määrittävät näiltä osin yksityiselämän ja henkilötietojen suojan keskeistä sisältöä (PeVL 14/2018 vp, PeVL 21/2017 vp).

Edelleen (s. 94) todetaan, että säännöksessä luetelluista rikoksista suurin osa loukkaa yksilöiden perustuslain 7 §:ssä säädettyjä oikeuksia. Vaikka osassa rikoksia rangaistusasteikko jää alemmaksi kuin 2 vuotta vankeutta, poliisin mahdollisuus saada tieto näiden rikosten tekijöistä ja heidän tavoittamisensa olisi tärkeää sekä yleisen ja yksityisen edun kannalta, että korostetusti sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä, joissa on tavallista enemmän haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä.

Kun ehdotuksen mukaan tiedonsaantioikeus olisi ehdoton riippumatta siitä, minkälaisesta laitoksesta on kysymys ja tieto olisi annettava myös niissä tapauksissa, joissa jo tieto henkilön läsnäolosta hoitopaikassa on arkaluonteinen, on sääntely perustuslakivaliokunnan ilmaisemin tavoin suhteutettava toisiin perus- ja ihmisoikeuksiin sekä muihin painaviin yhteiskunnallisiin intresseihin, kuten esimerkiksi yleiseen turvallisuuteen liittyviin intresseihin.

Edellä olevan perusteella herää kysymys, täyttääkö tiedon antaminen 1 kohdassa esitetyistä rikoksista kaikilta on suhteellisuusperiaatteen vaatimuksen perusoikeuksien rajoittamiseksi. Huomiotani kiinnittävät ja punnintaa eri perusoikeuksien välillä edellyttävät ainakin seuraavat seikat.

Ensinnäkin kiinnittää huomiota, että ehdotetun lain sanamuodon mukaan tiedonsaanti henkilön läsnäolosta tässä tarkoitetuissa paikoissa ei ole riippuvainen henkilön asemasta siinä rikoksessa, jonka paljastamisesta tai selvittämisestä on kysymys. Siten tarkoitus ilmeisesti on, että oli henkilö sitten epäillyn asemassa, asianomistajana taikka mahdollisena todistajana siinä rikostapahtumassa, josta on kysymys, tieto olisi annettava.

Toiseksi kiinnittää huomiota, että vaikka perusteluissa erityisesti tuodaan useimpien luettelossa mainittujen rikosten osalta esiin se, että kysymys olisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tapahtuneista rikoksista, itse säädöstekstin perusteella mitään tällaista rajausta ei ole.

Niiltä osin, kun kysymys olisi näissä tiloissa työskenteleviin henkilöihin tai heidän omaisuuteensa kohdistuneista rikoksista, on mielestäni hyväksyttävää, että poliisin on pyynnöstä saatava tieto rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi ainakin epäillyn läsnäolosta paikassa.

Terveiden- ja sosiaalihuollon työntekijöillä on kaikille kuuluva oikeus oikeussuojaan heihin kohdistuneissa rikoksissa.

Sen sijaan tarkempaa pohdintaa edellyttää se, mihin asti suhteellisuusperiaate sallii laitoksen ulkopuolella tehdyksi oletettujen tai tehdyksi epäiltyjen vähäisten rikosten paljastamiseksi tai selvittämiseksi arkaluontoisten tietojen luovuttamisen poliisille.

Vaikka perusteluissa useiden rikosten kohdalla käsitellään laitoksessa tehtyä rikosta, käsitykseni mukaan ehdotettu säädösteksti mahdollistaa esimerkiksi laitoksen ulkopuolella tehdyn epäillyn näpistyksen selvittämiseksi tiedon saannin henkilön läsnäolosta psykiatrisessa laitoksessa tämän tavoittamiseksi kuulustelua varten.

Sen enempää yksittäisiä ehdotettuja rikoksia tässä arvioimatta totean, että mielestäni ainakin osa ehdotetuista rikoksista eivät ole sellaisia, että salassa pidon murtaminen arkaluontoisten tietojen osalta olisi hyväksyttävää. Tämä edellyttää ehdotukselta mielestäni esitettyä yksityiskohtaisempaa pohdintaa esimerkiksi siltä kannalta, missä määrin esitetty lainsäädäntö mahdollisesti estäisi tarpeen tullen henkilön hakeutumista jokaiselle kuuluviin sosiaali- ja terveystalviin.

Kolmanneksi ehdotus on tältä osin mielestäni jossain määrin epäjohtonmukainen.

Rajavartiolaitoksen (Laki henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa 20 a §) ja Tullin (Laki rikostorjunnasta Tullissa 14 a §) kohdalla tiedonsaanti on rajoitettu rikoksiin, joissa laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta.

Rajavartiolaitoksen osalta on perusteluissa (s. 74) on erikseen mainittu, että Rajavartiolaitoksen tutkimissa rikoksissa teko itsessään ei tapahdu sosiaali- tai terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa. Ilmeisesti ainakin osin tämän vuoksi ehdotetaan mainittua vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen uhkaa tiedonsaannin edellytykseksi, vaikka Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin sisältyy lievemmin rangaistavia rikoksia. Myös Tullin osalta tiedonsaannin edellytykseksi ehdotetaan vähintään kahden vuoden vankeusrangaistuksen uhkaa, vaikka Tullinkin tutkittaviin rikoksiin kuuluu lievemmin rangaistavia rikoksia.

Jossain määrin epäselväksi erityisesti perusoikeusrajoitusten näkökulmasta jää, miksi poliisille ehdotetaan säädettäväksi tiedonsaantioikeus sosiaali- ja terveydenhuollosta huomattavasti vähäisempienkin rikosten kohdalla, vaikka kysymys olisi muualla kuin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa mahdollisesti tehdyistä rikoksista.

Rajavartiolaitokselle ehdotetaan – sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään – pidättämiseen oikeutetun virkamiehen pyynnöstä oikeus saada sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetussa laissa (703/2023) tarkoitettulta palvelunantajalta tai sen tehtäviä

suorittavalta henkilöltä salassapitosäännösten estämättä tieto henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja tieto läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä, jos tieto on välttämätön sellaisen rikoksen paljastamiseksi ja selvittämiseksi, josta laissa säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Tullille ehdotetaan samaa toimivaltuutta. Pyynnön tekisi pidättämiseen oikeutettu tullimies.

Ehdotettu sääntely on yhteneväinen poliisilakiin ehdotettavan 4 luvun 5 §:n 1 kohdan kanssa siltä osin kuin kysymys on rikoksista, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään 2 vuotta vankeutta. Rajavartiolaitokselle ja Tullille ei sen sijaan ehdoteta tiedon saantia muista rikoksista.

Viittaan tämän osalta soveltuvin osin siihen, mitä olen lausunut poliisilain kohdalla.

Tiedonsaanti yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä rikosten ennalta estämiseksi

Ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 2 kohdan mukaan poliisi olisi oikeutettu salassapitosäännösten estämättä saamaan välttämättömän tiedon henkilön läsnäolosta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa tiettyä aikana ja läsnäolleen henkilön henkilöllisyydestä yllä mainitussa tarkoituksessa, jos henkilö aiheuttaa käytöksellään sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa henkeä, terveyttä tai omaisuutta uhkaavan vaaran.

Käsitykseni mukaan ehdotettu sääntely on ainakin osin ongelmattomampi verrattuna 1 kohdan ehdotettuun sääntelyyn.

Voimassaolevan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 62 §:n mukaan palvelunantaja tai sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Siten salassapidon väistyminen em. tilanteissa on lainsäädännössä jo ratkaistu siltä osin kuin on kysymys palvelunantajan tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oma-aloitteisesta tiedon antamisesta henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran kohdalla. Se, että tieto olisi näiltä osin annettava myös poliisin pyynnöstä, ei liene sellainen lisä perusoikeuksien rajoituksiin, että minulla olisi aihetta arvostella ehdotusta.

Sen sijaan omaisuuden kohdalla voi osittain olla kysymys perusoikeusrajoituksen suhteellisuusvaatimuksen vastaisesta tilanteesta. Voi olla ongelmallista, jos aivan vähäistäkin omaisuutta kohtaavan vaaran kohdalla salassapito väistyisi. Voidaan kysyä, eikö vähäisen omaisuuden

turvaamiseen riittä sosiaali- ja terveydenhuollon toimipaikkojen henkilöstön ja niissä toimivan valvontahenkilöstön toimenpiteet.

Tiedonsaanti kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi

Ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 3. kohdan mukaan poliisilla olisi oikeus tässä tarkoitetun välttämättömän tiedon saamiseen kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Perusteluissa (s. 61) viitataan siihen, että kansallisen turvallisuuden suojaaminen on säädetty suojelupoliisin tehtäväksi poliisin hallinnosta annetun lain 10 §:ssä, ja se on yleisenä edellytyksenä suojelupoliisin henkilötietojen käsittelylle. Perustelujen mukaan suojelupoliisin tiedonhankinnan kohdehenkilö voi olla sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa ja suojelupoliisilla voisi olla tarve saada tieto tästä läsnäolosta.

Olen useissa yhteyksissä (esim. [EOAK/1374/2021](#)) todennut, että tiedustelussa on epäselvää, minkä valtuuksien kohdalla, missä tilanteissa ja missä rajoissa tiedustelumenetelmän käyttö voidaan kohdistaa muihin kuin kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan itse osallistuvaan tai siihen liittyvään henkilöön. Esimerkiksi poliisilain 5 a luvun 6 §:n mukaisen telekuuntelun tai poliisilain 5 a luvun 7 §:n mukaisen televalvonnan kohdalla ei ole lausuttu mitään toimenpiteen henkilöllisestä kohdentamisesta. Kysymys siitä, minkälainen liityntä tiedustelun kohteena olevalla henkilöllä tulee olla kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan, on yksi tärkeimpiä kysymyksiä arvioitaessa tiedustelun hyväksyttävyyttä perusoikeussuojan kannalta. Kysymys on siis siitä, millä edellytyksillä tiedustelumenetelmien käyttö voidaan kohdistaa ”sivulliseen” henkilöön. Tiedustelulainsäädäntö ei anna selviä vastauksia tähän kysymykseen.

Tiedustelun kohdehenkilön suhde kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavaan toimintaan on edellä kuvatulla tavalla epäselvä. Ehdotetussa sääntelyssä ei ole edes kysymys ”kansallista turvallisuutta vakavasti uhkaavasta toiminnasta” – joka on tiedustelumenetelmien käytön yksi edellytys – vaan ”kansallisen turvallisuuden suojaamisesta”, jolloin kohdehenkilöllä voi käsitykseni mukaan olla tiedustelumenetelmien käytön edellytyksiäkin kaukaisempi suhde kansallista turvallisuutta uhkaavaan toimintaan.

Mielestäni perusoikeuksien rajoittaminen eli tässä tapauksessa salassapidosta poikkeaminen mahdollisesti arkaluontoisten tietojen kohdalla edellyttää täsmällisempää sääntelyä siitä, mikä konkreettinen liityntä henkilöllä on toimintaan, josta tiedonhankinta on välttämätöntä kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.

Tiedonsaanti henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten

Ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 4 kohdan mukaan poliisilla olisi oikeus saada pykälässä tarkoitettu välttämätön tieto henkilön tavoittamiseksi vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa tai tuomioistuimeen noutamista varten.

Perustelujen mukaan näissä tilanteissa olisi käytännössä kysymys etsintäkuulutetun henkilön tavoittamisesta edellä mainituissa tarkoituksissa. Tuomion täytäntöönpanoa varten kysymys olisi ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitusta henkilöstä. Tuomioistuimeen noutamisessa on kysymys tuomioistuimen määräyksestä tuoda henkilö oikeuden istuntoon.

Ehdotuksen perusoikeusjaksossa (s. 95) todetaan, että kun henkilöä etsitään tuomion täytäntöönpanoa varten, henkilö on jo tuomittu rikoksesta vankeuteen. Tällöin on yleisen edun kannalta tärkeää, että poliisi tavoittaa tuomitun henkilön. Tuomioistuimeen noutamisessa kysymys on tilanteista, joissa tuomioistuin on määrännyt henkilön tuotavaksi oikeuden istuntoon. Molemmat tilanteet ovat perustelujen mukaan merkittäviä yleisen edun kannalta. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimitila ei voi olla paikka, jossa voi pakoilla vankeusrangaistustaan tai velvollisuutta osallistua oikeuden istuntoon.

Tarkempaa pohdintaa mielestäni edellyttää se, onko kaikissa edellä mainituissa mahdollisissa tapauksissa salassapidon sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkuudesta väistytävä yleisen edun vuoksi. Onko ehdotettua sääntelyä tarkoitus soveltaa myös tuomioistuimen oikeuden istuntoon tuotavaksi määräämään todistajaan ja muuhun todistelutarkoituksessa kuultavaan henkilöön?

Tiedonsaanti kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi

Ehdotetun poliisilain 4 luvun 5 §:n 5 kohdan mukaan poliisilla olisi tiedonsaantioikeus em. tilanteissa, jos se olisi välttämätöntä kadonneen tai kadonneeksi epäillyn tai mahdollisesti hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön löytämiseksi.

Perustelujen mukaan (s. 62) sääntely olisi nykytilannetta selkeyttävää. Voimassa olevan lain soveltamista koskevassa tapauksessa KHO 2024:80 korkein hallinto-oikeus katsoi, että poliisilla oli kyseisessä tapauksessa oikeus saada tieto siitä, oliko kadonneeksi epäilty muistisairas henkilö sairaalassa. Yleisen edun näkökulmasta tiedon saaminen oli korkeimman hallinto-oikeuden näkemyksen mukaan tarpeen kadonneen henkilön etsintätoimien oikeaksi kohdentamiseksi ja niiden tehokkaaksi toteuttamiseksi. Perusteluissa todetaan, että tiedonsaantioikeudella olisi merkitystä esimerkiksi tilanteissa, joissa poliisi tarkastaa ennen laajamittaisten etsintätoimenpiteiden käynnistämistä, onko henkilö

mahdollisesti esimerkiksi sairaalassa. Tiedolla on suuri merkitys sen kannalta, että poliisi, muut viranomaiset ja vapaaehtoiset eivät joudu sitomaan etsintätoimenpiteisiin merkittäviä resursseja, jos henkilön tiedetään olevan turvassa esimerkiksi sairaalassa.

Ehdotetulla sääntelyllä näyttää näin ollen olevan pääasiallinen merkitys viranomaisten resurssien säästämiseksi. Merkitystä tosin on myös esimerkiksi kadonneen omaisten tiedontarpeella.

Voidaan kuitenkin kysyä, onko henkilö hengen tai terveyden vaarassa oleskellessaan terveydenhuollon palvelunantajan toimitiloissa?

4 Tietojen luovuttaminen

Poliisilain 7 luvun 2 §:n tietojen luovuttamista koskevaa sääntelyä on tarkoitus muuttaa ensinnäkin niin, että siitä ilmenisi aiempaa selvemmin säännöksessä tarkoitetun tiedon luovuttamisen sallittavuus salassapitosäännöksistä riippumatta. Oikeuskäytännössä nykyisen sanamuodon ei ole katsottu luovan perustetta tietojen luovuttamiselle, vaikka lainsäätäjä on näin tarkoittanut. Korkein oikeus on todennut ratkaisussaan KKO 2023:24 voimassa olevan poliisilain 7 luvun 2 §:n 1 momentin koskevan sanamuotonsa perusteella vain poikkeamista lakiin perustuvasta vaitiolovelvollisuudesta, eikä siinä korkeimman oikeuden mukaan ole säädetty poliisin oikeudesta luovuttaa salassa pidettäviä tietoja toiselle viranomaiselle, vaikka tämä on lain esitöiden (HE 224/2010 vp s. 147) mukaan ollut tarkoitus. (s. 63)

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan poliisi saisi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa tietoja yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin suojaamisesta ja häiriönsietokyvyn parantamisesta annetussa laissa (x/2025) tarkoitetulle kriittiselle toimijalle, jos tietojen luovuttaminen on tarpeen poliisille tai kyseiselle kriittiselle toimijalle kuuluvan kriittisen infra-struktuurin suojaamiseen tai häiriönsietokyvyn parantamiseen liittyvän tehtävän suorittamiseksi. Poliisi voisi tämän momentin nojalla luovuttaa tietoja kriittiseen infrastruktuuriin liittyville toimijoille 2 momenttia matalammalla kynnyksellä.

Pykälään lisättäisiin myös uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin siitä, että 1–3 momentissa tarkoitettu tieto voidaan antaa pyynnöstä ja oma-aloitteisesti.

Käsitykseni mukaan ehdotukset ainakin osin vastaavat laillisuusvalvonnassa niihin lain soveltamisessa havaittuihin ongelmiin, joita on käsitelty luonnoksen perusteluissakin mainituissa ratkaisuisa EOAK/4963/2017 ja EOAK/4783/2017. Tältä osin minulla ei ole asiasta tässä yhteydessä lausuttavaa.

Vastaavasti Rajavartiolaitokselle ehdotetun Rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain tietojen luovuttamista koskevan 17 a §:n ja rikostorjunnasta annetun lain 4 luvun 2 §:n tietojen luovuttamista koskevan sääntelyn osalta

minulla ei ole lausuttavaa. Ehdotetut lait vastaavat poliisilain 7 luvun 2 §:ään ehdotettuja muutoksia.

5 Laki henkilötietojen käsittelystä maahanmuuttohallinnossa

Maahanmuuttohallinnon henkilötietolain 11 §:ään ehdotetaan muutoksia siltä osin, että Maahanmuuttovirastolla olisi oikeus vaihtaa eräitä etsintäkuulutustietoja poliisin kanssa.

Maahanmuuttovirastolle ehdotetaan oikeus saada poliisilta salassapitosääntelyn estämättä tarpeelliset tiedot etsintäkuulutuksista, jotka koskevat henkilön pidättämistä, vangitsemista tai kiinniottoa.

Maahanmuuttovirastolle ehdotetaan niin ikään oikeutta luovuttaa oma-aloitteisesti poliisille tieto etsintäkuulutetun henkilön läsnäolosta viraston toimitiloissa tietyinä aikana sekä tieto henkilön henkilöllisyydestä, jos se on tarpeellista pidätettäväksi, vangittavaksi tai kiinniotettavaksi määrätyn etsintäkuulutetun tavoittamiseksi.

Perustelujen (s. 87) mukaan tällaisten etsintäkuulutuksen kohteena olevien henkilöiden tavoittamisessa olisi kysymys painavasta yleisestä edusta, kuten rikoksesta epäillyn, tuomitun tai vankilasta karanneen henkilön kiinniottamisesta. Esimerkiksi pelkästään omaisuuteen kohdistuvista etsintäkuulutuksista tiedonsaantioikeutta ei olisi.

Ehdotettu sääntely on ehdotuksen perusoikeusjakson (s. 93) mukaan rajattu tarkkarajaisesti vain kiinniottamista, vangitsemista ja pidättämistä koskeviin etsintäkuulutuksiin. Luovutettavat tiedot on rajattu vain läsnäoloa ja henkilöllisyyttä koskevaan tietoon. Tiedoissa on kysymys rikoksia ja rikkomuksia koskevista tiedoista.

Ehdotuksessa tiedonsaanti ja -luovutus on sidottu henkilön etsintäkuuluttamiseen.

Totean, että ei ole olemassa yleisempää lainsäädäntöä henkilöiden etsintäkuuluttamisesta tai esimerkiksi etsintäkuuluttamisen edellytyksistä ja menettelystä, mikä on ongelmallista. Sen vuoksi pidän perusteltuna, että tulkintaongelmien välttämiseksi säädöstekstistä ilmenisi lainsäätäjän tarkoitus, että kysymys on ”rikoksia ja rikkomuksia koskevista tiedoista”. Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren ja konkurssilain mukaan tuomioistuimien voi määrätä henkilön tuotavaksi tuomioistuimeen (OK 5:28 tai OK 17:62) tai vangittavaksi (konkurssilaki 4:11), vaikka kysymys ei olisi rikosasiasta ja joiden määräysten toimeenpanossa voidaan mahdollisesti käyttää etsintäkuulutusta.

6 Muu ehdotettu lainsäädäntö

Muilta osin esityksessä ehdotetaan purettavaksi poliisin henkilötietolaista, Rajavartiolaitoksen henkilötietolaista ja Tullin henkilötietolaista tarpeetonta yleislainsäädännön kanssa päällekkäistä sääntelyä. (s. 93)

Näiltä osin minulla ei ole ainakaan tässä yhteydessä lausuttavaa.

7 Säättämisjärjestys

Mielestäni ehdotukseen liittyy sellaisia perusoikeuskytkentöjä, että mahdollisesta hallituksen esityksestä on syytä pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Oikeusasiamies
Petri Jääskeläinen

Esittelijäneuvos
Mikko Eteläpää

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.